घृ भासे अक० सेके सक० जु० पर० अनिट्। जिघर्त्ति अघार्षीत्। अयं वैदिकः। घर्मः (दीप्तः)।

घृङ् अव्य० अव्यक्तशब्दे। "घृङ्ङिति पपात" इत्युपक्रमे तद्यद्घृङ्ङित्यपतत्तस्माद्घर्मः" शत० ब्रा० १४।१।१।१०।

घृण दीप्तौ तना० उभ० अक० सेट्। घर्णोति घृणोति घर्णुते घृणुते अघर्णीत् अघर्णिष्ट जघर्ण जघृणे घृणा। उदित्। घर्णित्वा घृण्ट्वा। क्त्वो वेट्कत्वात् निष्ठा त्वनिट्। घृणः। वेदे गणव्यत्ययोऽपि "आ यो घृणे न ततृषाणो अजरः" ऋ० ६।१५।५। "आघृणे आदीप्यते" भा०।

घृण ग्रहणे भ्वा० आत्म० सक० सेट् इदित्। घृणते अघृणिष्ट। जघृणे।

घृण पु० घृण–दीप्तौ क। १दिवसे निघ०। २दीप्ते ३उष्णे च। "अह्ना शं भानुना शं हिमा शं घृणेन ऋ० १०।३७।१०। "घृणेन उष्णेन" भा०। "घृणान्न भीषा अद्रिवः ऋ० १।१३३।६। "घृणात् दीप्तात्" भा०।

घृणा स्त्री घृ–सेके नक्। १कारुण्ये–दयायां कारुण्येन हि हृदयं सिक्तमिवार्द्रं भवतीति तस्य तथात्वम्। "मन्दमस्यन्निषुलतां घृणया मुनिरेष वः" किरा०। "इत्यङ्गते गतघृणः किमयं विधत्ताम्" रघुः २जुगुप्सायां निन्दायाञ्च अमरः "तां विलोक्य वनिताबधे घृणाम्" "प्रागजीयत घृणा ततो मही" इति च रघुः। "अधारि पद्मेषु तदङ्घ्रिणा घृणा" नैष०।

घृणालु त्रि० घृणा+बा० आलुच्। कृपायुक्ते "निष्पादितश्च कार्त्स्न्येन भगवद्भिर्घृणालुभिः" भाग० ४।२२।४१।

घृणावत् त्रि० घृणा+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः १कृपायुक्ते स्त्रियां ङीप्। सा च २गङ्गायाम् घृणिनिधिशब्दे उदा०।

घृणावास पु० ६त०। १कुष्माण्डे त्रिका०। २कृपायुक्ते च

घृणि पु० घृ–नि नि० गुणाभावः। १किरणे, २ज्वालायाम्, अमरः। ३तरङ्गे, ४सूर्य्ये ५जले न० मेदि० ६दीप्ते त्रि० "तस्य त्यक्तस्वभावस्य घृणेर्मायावनौकसः" भाग० ७।२।६। घृणेर्दीप्तस्य

घृणिनिधि पु० निधीयते अस्मिन् नि+धा आधारे कि ६त०। १सूर्य्ये २गङ्गायाञ्च "घृणावती घृणिनिधिः" काशीख० गङ्गानामोक्तौ।

घृणीवत् त्रि० घृणिरस्त्यस्य मतुप् बा० वेदे न मस्य वः दीर्घः। दीप्तिमति "घृणीवाँ चेतति त्मना" ऋ० १०।१७६।३। "घृणीवान् दीप्तिमान्" भा०।

घृत पुंन० घृ–सेके क्त। अर्द्धर्चादि दुग्धभवे "सर्पिर्विलीनमाज्यं तु घनीभूतं घृतं भवेत्" उक्ते घनीभूते १आज्ये घृत गुणभेदादि भावप्र० उक्तं यथा "घृतमाज्यं हविः सर्पिः कथ्यन्ते तद्गुणा अथ। घृतं रसायनं स्वादु चक्षुष्यं वह्निदीपनम्। शीतं वीर्य्ये विषालक्ष्मीपापपित्तानिलापहम्। अल्पाभिष्यन्दि कान्त्योजस्तेजो लावण्यबुद्धिकृत्। स्वरस्मृतिकरं मेध्यमायुष्यं बलकृद्गुरु। उदावर्त्तज्वरोन्मादशूलानाहव्रणान् हरेत्। स्निग्धं कफकरं रक्षःक्षयवीसर्परक्तनुत्।

गव्यस्य घृतस्य गुणाः गव्यं घृतं विशेषेणेत्यादि भावप्र० वाक्यम् २५८२ पृ० उक्तम् घृतभेदगुणा भावप्र० उक्ता यथा

माहिषस्य गुणाः। "माहिषन्तु घृतं स्वादु पित्तरक्तानिलापहम्। शीतलं श्लेष्मलं वृष्यं गुरु स्वादु विपच्यते"।

छागस्य गुणाः "आजमाज्यङ्करोत्यग्निं चक्षुष्यं बलवर्द्धनम्। कासे श्वासे क्षये चापि हितं पाके भवेत्कटु"।

अथ उष्ट्रीघृतम् "औष्ट्रं कटु घृतं पाके शोषक्रिमिविषापहम्। दीपनं कफवातघ्नं कुष्ठगुल्मोदरापहम्"।

अथ आविकघृतम् "पाके लघ्वाविकं सर्पिः सर्वरोगविनाशनम्। वृद्धिं करोति चास्थीनामश्मरीशर्करापहम्। चक्षुष्यमग्निव्युषणं वातदोषनिवारणम्"।

अथ नारीघृतम्। "कफेऽनिले योनिदोषे पित्ते रक्ते च तद्धितम्। चक्षुष्यमाज्यं स्त्रीणां वा सर्पिः स्यादमृतोपमम्"।

अथाश्वघृतम् "वृद्धिं करोति देहाग्नेर्लघु पाके विषापहम्। तर्पणं नेत्ररोगघ्नं दाहनुद्बडवाघृतम्"।

दुग्धघृतस्य गुणाः "घृतं दुग्धभवं ग्राहि शीतलं नेत्ररोगहृत्। निहन्ति पित्तदाहास्रमदमूर्च्छाभ्रमानिलान्"।

अथ ह्यस्तनदधिजघृतगुणाः "हविर्ह्यस्तनदुग्धोत्थं तत्स्याद्धैयङ्गवीनकम्। हैयङ्गवीनं चक्षुष्यं दीपनं रुचिकृत्परम्। बलकृद्बृंहणं वृष्यं विशेषाज्ज्वरनाशनम्"।

पुराणघृतस्य गुणाः "वर्षादूर्द्ध्वं भवेदाज्यं पुराणं तत्त्रिदोषनुत्। मूर्च्छाकुष्ठविषोन्मादापस्मारतिमिरापहम्। यथा यथाऽखिलं सर्पिः पुराणमधिकं भवेत्। तथा तथा गुणैः स्वैः स्वैरधिकं तदुदाहृतम्"

अथ नतनस्य घृतस्य विषयाः "योजयेन्नवमेवाज्यं भोजने तर्पणे श्रमे। बलक्षये पाण्डुरोगे कामलानेत्ररोगयोः"।

घृतप्रयोगस्याविषयाः "राजयक्ष्मणि बाले च वृद्धे श्लेष्मकृते गदे। रोगे सामे विसूच्याञ्च विबन्धे च मदात्यये। ज्वरे च दहने मन्दे न सर्पिर्बहु मन्यते"।